

OM TRADITIONEL FYN SK DANSEMUSIK

- et bidrag til fælles-repertoiret.

Af Tage Aabech, 1994.

INDLEDNING.

Man kan starte med at spørge: hvad er folkemusik? Det finders der mange definitioner af og mange (ufrugtbare) diskussioner om. Thorkild Knudsen, som startede folkemusikhuset i Hogager, taler f.eks. om noget grundlæggende fælles for alle mennesker (folk), man kunne også tale om en fælles musik-kultur for os danskere, eller måske vove sig ud i en gengremæssig diskussion om treklange og løb i skalaer, eller med udgangspunkt i talesang og en drone-tone eller til dans... .. ja, nu er jeg allerede ved at bevæge mig ind i en diskussionen, og det var ikke meningen her.

Ofte taler man i folkemusiksammenhæng om tradition og fornyelse. **Tradition** vil sige, at sådan plejer man at gøre, at man har lært det af sine forældre eller andre ældre i traditionen, som vi f.eks. har det men vores gode gamle Jul, Fastelavnsfest, Bryllup osv. osv. På samme måde mener nogle, at folkemusikken skal nedarves. Det gør vi vel egentlig også med "Jeg gik mig over sø og land", "Så går vi rundt om en enebærbusk", "Tornerose var et vakkert barn", "Først den ene vej", "Med hænderne sir vi klap-klap-klap", men hvor mange flere kan vi med rette føje til denne liste? Og hvor skal **fornyelsen** komme fra? Man bør vel først og fremmest opsøge det, der stadig kan huskes, men som er ved at blive glemt (det er altid "i sidste øjeblik"). Nogle vælger derimod at komponere nyt efter bestemte genre-regler, og andre forsøger at genoplive noget af det gamle glemte, der kun findes i skriftlige kilder og andre igen begynder at spille på "glemte" instrumenter osv.

Ewald Thomsen. Ewald Thomsen stammer fra Himmerland og blev født i 1913. Som ung var han rundt sammen med egnens gamle spillemænd. Han fik lært meget af dem og tog senere initiativ til oprettelsen af Spillemandsmuseet i Rebild, som stadig lever i bedste velgående. Da Dansk Folkemindesamling med Thorkild Knudsen grundlagde deres "filial" i **Hogager** - blandt "folk", førte det til en genoplivning af dansk folkemusik bl.a ved, at Ewald Thomsen og sangeren **Ingeborg Munk** optrådte i Thy-lejren. I Hogager opdagede man snart, at naboen, som var smeden Børge Christensen, også spillede den gamle musik, og han blev også snart en central figur i Folkemusikhusets arbejde. En af milepælene blev udgivelsen af hæftet "Folkemusik 6" fra 1977, populært kaldet 6x6. Der var seks rheinländer-polkaer, seks skot-tisher, seks valse, seks hopsaer, seks melodier til 6-tur samt seks andre turdanse. Hvis man omkring 1980 kunne spille og danse almindeligste af disse specielle melodier (først og fremmest Smedens anden fynbo!) samt et par andre melodier (som. f.eks Per Kallestrups Vals, Østrupvalsen, Hamborg 6-tur, Polka 6-tur og et par stykker mere), så var man FOLKEMUSIKER - altså på det tidspunkt.

Andre egne. Men efterhånden opdagede man også uspoleret musik og dans andre steder. Der var Sønderhoning, Fannik og Rask fra Fanø som Brinch-slægten førte videre. Der var "Æ Tinusser" (de tre brødre Nielsen) fra Oksbøl, som spillede deres faders bal-musik. Der var Helge og Thomas Ingolf Sørensen, som videreførte den gamle Peter Pohls tradition. (I parentes bemærket havde folkedansereforeningerne nogle andre centrale spillemænd som f.eks Chr.Jensen fra Gallehus i Sønderjylland og Frands Walter og Niels de Friis fra Midtjylland.) Der var Thomas Thomsen fra Vestjylland. Der var Levy Wilsen og hans tradition på Læsø. Der var Thy-tradition med bl.a. Karl Skårup som traditionsbærer. Og da disse steder havde været populære, vendte man blikket mod Sverige, Irland, Canada, Amerika_____Ja, der mangler ikke udbud af melodier i dag - 6 x 6 er forlængst blevet distanceret flere gange, men det var en vigtig start. Nu drejer det sig i højere grad om at vælge ud, hvad man vil arbejde med.

Hvad med vores egen egn - Fyn?

Det ældste fynske folkemusik vi har findes i en nodebog fra o. 1760 af Rasmus Storm fra Brahetrolleborg. Der er en spillegruppe i Århus, der har taget den op, og udgivet deres version på plade for ca. 10 år siden.

For en snes år siden tegnede spillegruppen VAKAVITTE musikken i Højby folkemusiklaug . Gruppen delte sig i Donslunds Danseorkester, som bl.a. spiller Herlufs egne kompositioner og "De Fynske" med Gertrud Weensgård, som har fundet og genoplivet en del gamle fynske danse med deres dansegruppe. Således bånd og hæfte "Fryd dig ved Livet" fra Sydøstfyn og bånd og hæfte "Bondedans" fra Sydvestfyn. John Lindequist, som danser her i laugene, spiller med i "De Fynske". Endvidere har Gertrud arbejdet en del sammen med Alfred Larsen på Kong folkehøjskole i Glamsbjerg.

Jeg selv har den sidste halve snes år spillet sammen med Hindsholms gamle dansefolkemusikere, først og fremmest Walther Madsen fra Salby, og indsamlet alle(?) egnens gamle nodebøger. Sammen med Skomagerdrengenes dansestudiekreds har vi genoplivet en række gamle lokale danse. Læs nærmere i bogen: "Spillemandsmusik på Hindsholm i 200 år" og i "Meddelelser fra Dansk Dansehistorisk Arkiv nr. 11, 1992"

n

I Tommerup bor bl.a. Carl Erik Lundgaard Jensen, som jeg vil betegne som Danmarks dygtigste harmonika-folkemusiker (artikel om ham i "Dansk Folkemusik" nr.3, 1994). Han har bl.a. lært af "E. Tinasser" og flere Thy-spillemande. Sammen med to andre Tommerup-spillemande, Poul Lendal og Keld Nørgård, var de alle med til at starte folkemusiklauget Fynboerne og med til at indspille pladen "Fynboerne på det Grønne Hjørne". De har spillet sammen med Ewald Thomsen, Alfred Larsen og Fløjte-Niels fra Fyn, de har arbejdet med svensk og norsk folkemusik, spillet på gamle instrumenter og arbejdet med en af Danmarks ældste nodebøger fra Østjylland, hvorfra de bl.a. har nogle numre på deres Langlinkenplade osv.osv.

I Tommerup Folkemusiklaug har Grethe Tofteberg (som også har været aktiv i Fynboerne) arbejdet en del med Sønderhøning, men også med en gammel nodebog fra Faborg-egnen sammen med "fru Toftebergs Danseorkester".

En anden af Tommerup Folkemusiklaugs spillegrupper, Valseværk med bl.a. Harry Jensen, har arbejdet med en nodebog fra Kivsmose ved Tommerup.

I Strib bor Peter Christoffersen, som har tegnet forsiden til vores laugsblad, "LIV I LAUGET". Han har udgivet en række hæfter med musik fra Nordvestfyn.

Af andre folkemusik-"miljø"er findes her i Odense "Spillestedet", som blev startet af lærerne på Lindvedgård. Derudover er der bl.a. et spillemandsdrag i Årslev ("Ibjerg-spillemandene" og "De andre"), i Ulbølle-Hundstrup har de en arrække holdt "Broget aften" og de har haft kontakt med Ewald Thomsen, som var flyttet til Vester Åby. For nylig er Nordfyns Spillemandsdrag startet, og på Thurø og Langeland er der spillemandsmusik. Lyø fortjener en særlig omtale, da der næsten en snes år har været Ø-lejr med hovedvægt på folkemusik. Men øen har også haft sine egne musikere, først og fremmest Christian Jeppesen, men også Kresten Jørgensen, som ynder at komme i Ø-lejren.

Og endelig er der folkedanserforeningernes materiale fra Fyn i bl.a. "358".

Om folkemusikdraget FYNBOERNES historie kan læses i LIV I LAUGET nr. 78 fra 1992, samt høres i båndbibliotekets bånd med interview med henholdsvis Poul Lendal og Gert Vinkel. Om Fyns tidligere folkemusikliv kan man læse i "Hjemmemusikken og dens udbredelse" fra 1984, skrevet af stifteren af Det fynske Musikkonservatorium, Martin Andersen.

Om stor-spil:

Fordelen ved storspil er, at det giver et sammenhold, man får et fælles-repertoire. Og som begynderdeltager kan man bagefter gå hjem og synes, at man har været med til at lave god musik.

Men man kan ikke sætte sit individuelle præg på musikken. Man er nødt til at spille så ens som muligt, hvis det skal lyde godt.

En spillegruppe på 2-5 medlemmer, som kender hinanden og er godt sammenspillede, kan levere meget mere spændende musik, fordi de anderledes kan spille op til hinanden og improvisere.

Nogle gode råd om at spille til dans:

1

Når man skal spille til dans er takten hovedsagen, eller pulsen som det også kaldes i dag. (Det er bl.a. bassens opgave ved hovedsagelig at spille grundtonen i akkorden.)

2.

Dernæst kommer rytmen, som tegner dansen. (Den kan f.eks. spilles af en sekund-violin med bl.a. akkordens tertstone i modtakt - eller f.eks. lilletromme, klaver, harmonika eller guitar.)

I modsætning til meget af tidens musik, der hele tiden går i 4/4-takt ("da-dum"), er den gamle danse musik meget mere varieret i sin rytme.

3.

Og for at det ikke skal lyde for kedeligt skal der være en melodi. Ét er at **kende** en melodi, men et andet er at **kunne** den. Man skal ikke regne med lige at kunne en melodi efter en dag. Først skal den høres ("ind på øret"), så skal den spilles igen og igen. Når man så tror, at man kan den og spiller den for dansere kan man imidlertid opdage, at man ikke kan den godt nok, hvis man pludselig skal koncentrere sig om danserne. Try, try, try again.

Melodien skal have ens eget personlige præg. Den skal leges og eksperimenteres med - det tager nogle gange år før man kan spille den til dans og den er blevet ens egen melodi ("kommet ind under huden").

Noderne til den samme melodi varierer efter hvem, den er noteret efter. Det er derfor ikke væsentligt at tale om "den rigtige" udgave (man kan måske tale om den ældst kendte eller komponistens egen udgave).

Hvis man skal spille alene, er man nødt til at spille på en anden måde, end hvis man har en solid rytmegruppe med.

Hver musiker og hvert orkester har sin personlige måde at spille på, og dygtige dansere kan lade sig fylde af musikken og udnytter dens særegenhed.

4.

Det er et godt grundlag selv at kunne danse - så er man mere sikker i tempoet og fremfor alt bedre til at vælge et danseforløb!

5.

Man skal i samspillet arbejde med klang-billedet (instrumenteringen, obligat- og andenstemmer), pauser, varieret lydstyrke osv.osv.

Fejlen ved meget folkemusik er at det hele spilles i g-dur og alle instrumenter spiller med hele tiden i samme lydstyrke.

Man kan have en idé om en bestemt "sound", f.eks. fra "Æ Tinusser", Læsø-sound, Fanø, Svensk ... Jeg selv prøver at spille traditionel gammeldaws fynsk.

6.

Når man skal spille til gammeldaws dans, er det vigtigt, at arrangørerne og publikum véd hvad det er, at de har de rigtige forventninger. Det er også rart at vide hvilke danse folk kender på forhånd, om de har nogle bestemte ønsker, om man skal spille "over bordet", om man skal lægge et sæt ind med sanglege, osv. osv.

Man må sørge for at få indrettet en tilpas stort danseplads - helst et fjedrende trægulv - og i et lokale med god lyd.

Og det er en ufravigelig fordel, at danserne ikke kan forsvinde ind i et andet lokale og sætte sig! Til de første danse er folk pligt-skyldigst med. Kunsten er at kunne samle dem igen og igen uden at danse dem trætte før tiden.

Hvis det er et arrangement, så husk at aftale betaling og sluttids-punkt!

7.

Men man skal heller ikke glemme "scene-showet" eller udstrålingen (^f.eks. ved at synge med) .

8.

Og endelig er det også vigtigt med kontakten med danserne. Det væsentlige ved folkemusik er det sociale samvær! Det er min erfaring, at den bedste størrelse selskab at spille for er fra ca. 30 til ca. 150 gæster.

Et traditionelt danseforløb:

Intet er mere irriterende for dansere end at stå på gulvet efter en dans og vente, mens musikerne diskuterer, hvad der nu skal spilles.

Det kan være en god idé at lægge et program hjemmefra. Det kan gå på skift mellem spillegruppens medlemmer.

Og så er det normalt også en fordel, at man på forhånd har valgt én "kapelmester", som bestemmer, og som de andre bare retter sig efter i situationen. Hvornår man starter, hvornår man slutter, om der skal ændres i programmet osv.

Lyd-pauserne imellem numrene er en vigtig del af musikken. Man plejer at spille to danse uden at skifte partner og så ned og sidde. Det er ofte den samme dans, så usikre lige kan nå at se dansen før de byder ven-andeel op. Eventuelt kan der være et tredje nummer efter kredsdanse eller blot til at danse folk af gulvet med.

Danseforløbet skal varieres, så det i løbet af aftenen "går op og ned" flere gange. Hurtige danse og langsomme danse. Pardanse og kredsdanse. Danse i 2/4 og danse i 3/4. Enkle danse og mere indviklede danse (eventuelt med nødtørftig instruktion).

Hvis det bliver nødvendigt at give en instruktion, er en lang talestrøm af det onde. Det er effektivt og ikke så kedeligt at sætte dansens første del igang med musik og det hele, og så stoppe, vise næste del og prøve dét med musik osv. Og derefter danse det i sammenhæng, dog med godt øje til danserne, om det nu lykkes, for ellers må man lige stoppe op igen. Man skal være opmærksom på ikke at tage danse, der er for svære!

Man kan starte med en march (f.eks. "Napoleons March over Alperne" eller "København-march"). Der kan alle være med, og man bliver vænnet til musikken og orkesteret og til at følge pulsen og bliver varmet lidt op. En speciel variation er polonaise-march, hvor man går op ad midtergulvet, lader parrene skiftevis gå til højre og venstre for på ny at gå op ad midtergulvet osv.

Så plejer man at spille en rheinländer-polka. Det er også en ret taktfast "opvarmnings-dans" (som også kan bruges efter en længere kaffepause),

Derefter kan man slutte med endnu en rheinländer-polka, eller endnu bedre en rheinländer med skiftende dame, så herrerne og damerne får hilst på hinanden. Husk at slutte, når man når egen - så får musikken ekstra klapsalver.

En kort pause.

el⁴

Øvede danser forventer ffyt valsa nu. F.eks. en tyrolervalss og et valsepotpourri.

Så følger totur fra Vejle. Når man skal spille en dans, der kræver en opstilling af danserne, spiller orkesteret op til dansen. Dvs. det spiller de første fire eller otte takter og eventuelt annoncerer dansens navn. Dansen kan spilles to gange og sluttet af med hopsa.

Ned og sidde.

?

Nu to pardanse i en anden rytme, f.eks. tango eller måske mazurka, som jo går i 3/4.

Så er det vist tid til en fler-pars-dans igen.

Inden pausen kan man f.eks. nå de 5 min, i sandkassen.

En almindelig sekstur kan man så tage senere på aftenen.

Som en af de sidste danse kan man vælge en tyroler-vals i kreds, så danserne får hilst af, ligesom man kunne vælge en rheinländer med skiftende dame i starten.

Og endelig kan man have et bestemt afslutnings-nummer, som signalerer at nu er det slut. Der findes mange "godnat-vals" som f.eks. "Schlafe, mein Prinzchen", "Auf Wiederseh'n" og "Den allersidste dans", men også galop som f.eks. "Alle små piger i seng må gå" eller tappenstregen "Forgangen nat", som jeg selv bruger. I FYNBOERNE er ofte brugt "Den røde Lue" som eventuelt kan følges op af en godnat-sang f.eks. "Sku' gammel venskab rent forgå" eller "At samles og skilles ad".